

НАЦИОНАЛЕН ИНСТИТУТ
НА ПРАВОСЪДИЕТО

НАЧАЛНО ОБУЧЕНИЕ НА СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ

СТРУКТУРА НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

КОМПЕТЕНТНОСТ НА ОСНОВНИТЕ НАКАЗАТЕЛНИ СЪДИЛИЩА

1. **РАЙОНЕН СЪД** – основен първоинстанционен съд по наказателни дела – всички престъпления освен тези, които НПК възлага на други съдилища като първа инстанция.
2. **ОКРЪЖЕН СЪД** – като първа инстанция разглежда делата, посочени в чл. 35, ал. 2 и 3 от НПК чрез изброяването им - най-общо това са дела с по-висока степен на сложност, както и всички дела за престъпления, от които е настъпила смърт. Софийски градски съд е с правомощията на окръжен съд - има и компетентност по някои специфични дела за престъпления, извършени от лица с имунитет, членове на Министерския съвет, съдии, прокурори и следователи.

КОМПЕТЕНТНОСТ НА ОСНОВНИТЕ НАКАЗАТЕЛНИ СЪДИЛИЩА

На **военните съдилища** са подсъдни делата за престъпления, извършени от:

- военнослужещи;
- генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства;
- резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба;
- гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, в Държавна агенция "Разузнаване", при или по повод изпълнение на службата им.

На **военните съдилища** са подсъдни и делата за престъпления, в осъществяването на които са участвали и граждански лица, заедно с посочените по-горе.

КОМПЕТЕНТНОСТ НА ОСНОВНИТЕ НАКАЗАТЕЛНИ СЪДИЛИЩА

Подсъдност пред въззивната и касационната инстанция

Делата, решени от военните съдилища, се разглеждат като въззивна инстанция от Военно-апелативния съд, а като касационна инстанция - от Върховния касационен съд, който разглежда и предложенията за възобновяване на наказателните дела на военните съдилища.

Спорове за подсъдност

Спорове за подсъдност между първоинстанционните военни съдилища се решават от Военно-апелативния съд.

Подсъдни на Софийския военен съд са делата за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина.

УЧАСТИЕ НА СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ В НАКАЗАТЕЛНОТО СЪДОПРОИЗВОДСТВО

Само при първоинстанционното разглеждане на делата – в районен, окръжен (респ. СГС) или военен съд.

Във въззивното (второинстанционното) и в касационното производство участват единствено съдии.

УЧАСТИЕ НА СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ В НАКАЗАТЕЛНОТО СЪДОПРОИЗВОДСТВО

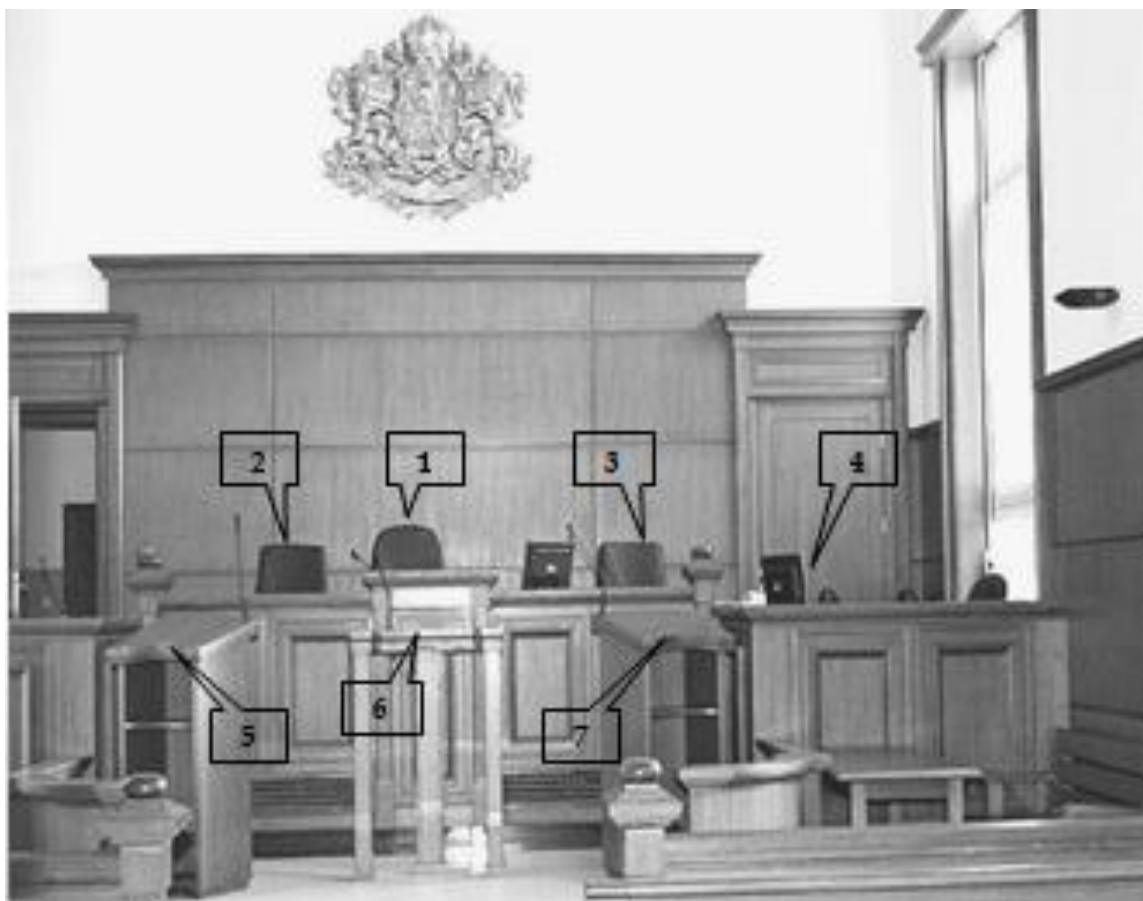
Видове съдебни състави по първоинстанционни наказателни дела:

- съдебен състав от един съдия - когато за престъплението се предвижда наказание лишаване от свобода с максимален размер до пет години или друго по-леко наказание;
- съдебен състав от един съдия и двама съдебни заседатели - когато за престъплението се предвижда наказание над пет години лишаване от свобода;

УЧАСТИЕ НА СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ В НАКАЗАТЕЛНОТО СЪДОПРОИЗВОДСТВО

- съдебен състав от двама съдии и трима съдебни заседатели (т. нар. „разширен състав”) - когато за престъплението е предвидено наказание “лишаване от свобода” с минимален размер от 15 години, или са предвидени някои от двете най-тежки наказания по НК - доживотен затвор или доживотен затвор без замяна.

СЪДЕБНА ЗАЛА

1. Съдия
2. Съдебен заседател
3. Съдебен заседател
4. Съдебен секретар
5. Прокурор
6. Подсъдим; свидетел;
експерт (вещо лице)
7. Защитник; подсъдим

Участието на съдебни заседатели в наказателния процес – гаранция за справедливостта и безпристрастността на този процес.

Уредбата на института на съдебните заседатели и на техните права и задължения е установена основно в Закона за съдебната власт, в Наказателно-процесуалния кодекс и в Наредба № 7 за съдебните заседатели.

СТАТУТ НА СЪДЕБНИЯ ЗАСЕДАТЕЛ - ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ

- изисквания и процедура за назначаване
 - чл. 67 и чл. 67а – 68е от ЗСВ
 - Наредба № 7 за съдебните заседатели
- случаен подбор на съдебните заседатели за всяко едно конкретно дело;
- нарушаването на правилата за участие на съдебните заседатели винаги представлява съществено процесуално нарушение – води до незаконност на състава на съда.

ОСНОВНИ ЗАДАЧИ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

- Да спомагат за повишаване на доверието в съда и на неговия авторитет сред обществото;
- Със своите знания и житейски опит да допринасят за качеството на постановените съдебни актове и за справедливостта на наказателния процес;
- Поддържат жива връзката между съдебното производство и реалния обществен живот и подпомагат обикновените хора да разберат особеностите на работата на съда;
- Чрез участието на съдебни заседатели в състава на съда народът упражнява своите права на суверен по отношение на съдебната власт.

ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ РАБОТАТА НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

- Равни права и задължения със съдиите - чл. 66, ал. 2 от ЗСВ и чл. 33, ал. 4 от НПК;
- Да познават фактите по делото и да са присъствали при събирането на доказателствата в рамките на съдебното следствие;
- Да могат да формират собствено становище по основните въпроси, по които се произнася съдебният състав в тайното съвещание за постановяване на присъдата - има ли извършено деяние, извършено ли е от обвиненото лице - подсъдимия и извършено ли е виновно.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

- Безпристрастност. Липсата на безпристрастност е основание за отвод;
- Да пазят тайната на съвещанието и да не дават изявления;
- Особено мнение. Ако съдията остане на особено мнение, съдебните заседатели изготвят мотивите към присъдата;
- Да не изразяват по открит начин своите чувства и настроения в съдебната зала;
- Да се съветват с професионалните съдии преди задаването на своите въпроси и да ги поставят чрез председателя на съдебния състав.

ЕТИЧНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

- Съдебните заседатели и съдът като цяло трябва да са независими както от страните по делото, така и от други, външни за наказателния процес фактори - *чл. 67, ал.3 от ЗСВ*;
- Да не създават съмнения в своята компетентност и безпристрастност;
- Да не накърняват презумпцията за невиновност на лицето, предадено на съд;
- Да се явяват за съдебните заседания своевременно и да не стават причина за тяхното отлагане без наличието на основателни причини;
- Да не участват в други производства след изслушване на пледоариите на страните и оттеглянето им на тайното съвещание за постановяване на присъдата.

МАТЕРИАЛНО ПРАВО

- Понятие за престъпление – това общественоопасно деяние (действие или бездействие), което е извършено виновно и е обявено от закона за наказуемо.
- Състав на престъплението – съвкупността от признаци, посредством които в нормите на особената част се очертава характеристиката на престъпление от даден вид.
- “Съставомерност” – установяването на съответствие между фактическия състав и състава на престъплението от съответната норма от особената част на НК (осъществено е престъпление).

ПРИЗНАЦИ НА СЪСТАВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

- ❑ **ОБЕКТ** - онзи вид обществени отношения, които се засягат с конкретния състав на престъплението.
- ❑ **ОБЕКТИВНА СТРАНА** - всички характеристики на престъплението, които го очертават като факт от действителността (изпълнителното деяние, време и място на извършването му; начинът на извършването му; обстановка на осъществяването му; отношение на трети лица към деянието; особени качества на пострадалия; особени качества на предмета на престъплението; последиците от деянието).

ПРИЗНАЦИ НА СЪСТАВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

- СУБЕКТ - лицето, което е извършило престъплението (трябва да е наказателноотговорно лице)
- СУБЕКТИВНА СТРАНА - включва формите на вината. Престъпление е само това деяние, което е извършено виновно
 - Форми на вината: умисъл и непредпазливост (Непредпазливите деяния са наказуеми само в предвидените от закона случаи)
 - Субективни елементи извън вината – цели, мотиви, подбуди

ВИДОВЕ СЪСТАВИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

- ❑ **Основен състав** – този състав на престъплението, който очертава най-типичните характеристики на едно престъпление с най-типичните му повтаряеми във времето последици
- ❑ **Квалифициран състав на престъплението** – предвижда по-тежки наказания
- ❑ **Привилегирован състав** – предвидени са по-леки наказания

ПРИГОТОВЛЕНИЕ И ОПИТ. СЪУЧАСТИЕ

- ❑ **Приготовление** – подготвянето на средства, намирането на съучастници и изобщо създаването на условия за извършване на намисленото престъпление, преди да е започнало неговото изпълнение - наказуемо само в предвидените от законодателя случаи.
- ❑ **Опит** – наказва се с наказанието, предвидено за довършеното престъпление, като се взема предвид степента на осъществяване на намерението и причините, поради които престъплението е останало недовършено.
- ❑ **Съучастници** – извършители, подбудители и помагачи. Изисква се общност на умисъла.

МНОЖЕСТВО ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

- ❑ Съвкупност от престъпления – реална и идеална
- ❑ Продължавано престъпление – няколко деяния, които формират състава само на едно престъпление (чл. 26, ал. 1 от НК)
- ❑ Опасен рецидив (чл. 29, ал. 1, б. "а" и б. "б" от НК) - наказанието трябва да е изрично предвидено в съответния квалифициран състав от особената част
- ❑ Повторност – при едновременно квалифицирани състави на "повторност" и "опасен рецидив", деянието се квалифицира като "опасен рецидив"

НАКАЗАНИЕ

- ❑ Наказателната отговорност е винаги лична и наказание може да се наложи само на лице, извършило предвидено в закона престъпление, като наказанието винаги трябва да е съответно на престъплението.
- ❑ Наказанието се налага с цел:
 - ❑ да се поправи и превъзпита осъденият към спазване законите и добрите нрави;
 - ❑ да се въздействува предупредително върху него и да му се отнеме възможността да върши други престъпления, и
 - ❑ да се въздействува възпитателно и предупредително върху другите членове на обществото.

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ НА НАКАЗАНИЕТО

- Наказанието се определя в рамките, посочени в текста на Особената част на НК, при преценка на:
 - Смекчаващите вината обстоятелства;
 - Отегчаващите вината обстоятелства.
- Редуциране на наказанието при изключителни или многобройни смекчаващи обстоятелства , както и при наказанията спрямо непълнолетните, извършили престъпления.
- Условно осъждане - отлагането на ефективното изтърпяване на наказанието се допуска само при хипотезата на чл. 66, ал.1 от НК, но не е задължение на съда.

ПРИНЦИПИ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

- Съдебните заседатели участват в състава на съда при разглеждане на наказателни дела, за които законът предвижда наказание повече от пет години лишаване от свобода, както и винаги при дела, извършени от непълнолетни, без значение от тежестта на наказанието (в този случай съдебните заседатели трябва да са учители или възпитатели).

ПРИНЦИПИ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

- ❑ Независимост и подчинение само на закона.
- ❑ Равенство на гражданите в наказателното производство.
- ❑ Състезателност.
- ❑ Разкриване на обективната истина. Служебно начало.
- ❑ Оценка на доказателствените материали по вътрешно убеждение.
- ❑ Презумпция за невинност.

ПРИНЦИПИ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

- ❑ Непосредственост и устност (когато някой член от състава на съда не може да продължи участието си по делото и се налага да бъде заменен, съдебното следствие започва отначало; запасен съдия или запасен съдебен заседател).
- ❑ Публичност.
- ❑ Разглеждане и решаване на делата в разумен срок.

СТРАНИ В СЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВО

- Прокурорът – държавен обвинител.
- Подсъдимият и неговият защитник (упълномощен или служебен). Защитата на подсъдимия бива доброволна или задължителна.
- Пострадалите от престъплението или ощетените юридически лица могат да се конституират като:
 - Граждански ищец + неговият повереник;
 - Частен обвинител + неговият повереник (само пострадалите физически лица) - отказът на съда да конституира пострадалия като частен обвинител подлежи на обжалване пред горната инстанция. Особен представител.
- Други страни – граждански ответник.

РАЗВИТИЕ НА СЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВО

- Действия по даване ход на делото в съдебно заседание:
 - в подготвителните действия след промените от 2017 г. участват и съдебните заседатели;
 - в съдебно заседание процесът се ръководи от Председателя на състава;
 - отлагане на делото – в определените от закона хипотези;
 - конституиране на ГИ/ЧО – най-късно до започване на разпоредителното заседание на първоинстанционния съд;
 - преценка за основанията за отвод – чл. 29 от НПК;
 - задължителна проверка на самоличността на подсъдимия и свидетелите и предупреждаване на последните за отговорността при лъжесвидетелстване.

РАЗВИТИЕ НА СЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВО

- Съдебно следствие - централен етап при първоинстанционното разглеждане на делото:
 - започва с прочитане на обвинителния акт и гражданския иск;
 - събиране и проверка на гласните доказателства: разпит на подсъдимия, свидетелите и вещите лица. Особени правила при разпит на малолетни и непълнолетни лица;
 - събиране и проверка на други доказателства – прочитане на писмени доказателства и предявяване на веществени доказателства.
- Съдебни прения и последна дума на подсъдимия.
- Постановяване на присъдата (публично) – след тайно съвещание. Право на особено мнение на член на състава.

ОСОБЕНИ СЪДЕБНИ ПРОИЗВОДСТВА

- Съкратено съдебно следствие в производството пред първата инстанция:
 - съгласие да не се провежда разпит на някои или част от свидетелите и вещите лица;
 - когато подсъдимият заяви, че признава изцяло фактите, изложени в обвинителния акт и се съгласи да не се събират изобщо доказателства за тези факти.
- Решаване на делото със споразумение - има последиците на влязла в сила присъда и не подлежи на обжалване и протестиране .